

MALİ SİSTEM ve REKABET

Doç. Dr. Güven SAK

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
Maliye Bölümü Öğretim Üyesi

Oturum Başkanı (Kemal Tahir SU – Rekabet Kurumu Uzman Yardımcısı) - Hocamız 1983 yılında ODTÜ İktisat Bölümünü bitirdi. O zaman 1984 yılında İngiltere’de “University of East Anglia”da ekonomi konusunda yüksek lisans yaptı. Aynı yıl Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Dairesinde göreve başladı. 1994’de ODTÜ’de İktisat Doktorasını tamamladı, 1995’de Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye Bölümünde yardımcı doçent, 1997’de de doçent oldu. Halen, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinde öğretim üyesi.

Konferansa başlamadan önce usulle ilgili kısa bir hatırlatma yapmak istiyorum. Konferansımız iki bölümden oluşmakta, hocamızın bir saat kadar sürecek sunuşundan sonra 15 dakika çay-kahve arası vereceğiz. Daha sonra soru-cevap kısmından oluşan ikinci bölüme geçeceğiz. Şimdi sözü sayın hocamıza bırakıyorum, buyurun.

Doç. Dr. Güven SAK – Önce bu ayın Perşembe Konferansları’na ilişkin olarak edindiğim bir izlenimden başlayayım. Bu hafta konular hep küreselleşme süreci etrafında seçilmiş. Aslında bugünkü konuda aynı dizinin bir parçası olarak alınabilir. Küreselleşme süreci ve bu sürecin günümüzde yaşadığı ilk gençlik problemlerine baktığımızda olayların merkezinde hep finansal piyasaları görüyoruz. İleride 1990’lı yıllar anılırken, bu dönemi herhalde döviz krizleri veya likidite krizleri çağı olarak adlandıracağız. Bu tanımlamayı yaparken de, bu dönemin küreselleşme sürecinin ilk gençlik bunalımları çağı olduğunu özellikle belirtmeden geçmemek gerekiyor. Ben gelişmeler karşısında hepimizin bu arada IMF’nin de konumunu “ustası evde yokken, büyü kitabını açıp deneme yapmaya kalkan, sonra da harekete getirdiği güçleri bir türlü kontrol edemeyen” büyücünün çırağı’na benzetiyorum. Bugünlerde yeni versiyonu gündeme gelen Walt Disney’in Fantasia çizgi filminde bir bölümün adı böyleydi. Paul Dukas’ın müziği eşliğinde Miki Fare’nin herşeyi nasıl karıştırdığını bilmem hatırlıyor

musunuz? Şimdi biz aynı şeyi dünyanın pek çok ülkesinde etkin finansal piyasalar kurarak yaptık galiba. O gerekliydi, bugün bu deneyimi kazanmamız da gerekiyor. Müsaadenizle böylece küreselleşme sürecine ilişkin olarak tartışmalara yönelik düşüncemi de söylemiş olayım.

Küreselleşme Süreci ve Finansal Piyasalar

Yirminci yüzyılı kapatırken, finansal piyasaların iktisadi mekanizma içindeki yeri ve belirleyiciliği önemli ölçüde artmış görünüyor. Üstelik bu artış reel ekonominin aleyhine olarak gerçekleşti. Finansal piyasaların reel piyasalarla karşılaştırıldığında ön plana çıkan anında intibak edebilme özelliği, büyüyen uluslararası fon akımları, ile birlikte bu piyasaların ve bu piyasanın aktörlerinin belirleyiciliğini arttırdı. Böylece toplumda değişik kesimler arasında bir etkinlik asimetrisi de ortaya çıktı. Finansal piyasa aktörlerinin toplumsal karar alma süreçlerinde söz sahibi olma şansı ve bu anlamda etkinliği arttı. Bunun için Rusya'daki gelişmeler çok güzel bir örnek aslında. İşçiler hak talep etmek üzere, binlercesi biraraya gelip yürüyorlar, hiçbir şey olmuyor. İki tane fon yöneticisi Rusya'nın finansal piyasalarını terk etmeye karar verince, orası birbirine girmekle kalmıyor, biz de burada etkilerini kendi finansal piyasalarımızda hissedebiliyoruz. Finansal piyasalara yönelik eleştirilerin bir bölümü de buradan kaynaklanıyor.

Bugün uluslararası camiada yürütülen tartışmalara bakarsanız, ortadaki istikrarsızlığın kaynağında finansal piyasaların işleyiş biçiminin yattığını görebilmek mümkün. Hep nasıl krizsiz yaşanabileceği, finansal piyasaların artan etkinliği ile kontrolden çıkan bu sürecin nasıl kontrol altına alınabileceği tartışılıyor. Tedbirler hemen ikiye ayrılıyor: Öncelikle bir dizi krizin gerçekleşmesini engelleme tedbiri var. Bunlar finansal piyasalarda likiditeyi olumsuz etkileyebilecek risk birikimlerine karşı bugünden tedbir almak demek aslında. Söylenenler hep o çerçevede. Bankacılık sistemini yakından denetleyin, bankalarınızı güçlendirin, kuralları gözden geçirin, dolarizasyonu yani yabancı para cinsinden yükümlülük alınmasını zorlaştırın, yabancı para cinsinden açık pozisyonları engelleyin gibi bir dizi tedbir ortaya atılıyor. Likidite krizinin kaynağında, finansal piyasalarda ortaya çıkan krizlerin kaynağında hangi tür risklerin finansal sistemdeki, reel sektördeki bilançolarda birikmesi varsa, onları engellemek üzerinde duruluyor. IMF'ye verilen Niyet mektubu çerçevesinde ülkemizde uygulanan programda esas olarak bir "kriz önleme programı". Ama dikkat edilmesi gereken nokta şu, bu tedbirler esas olarak finansal piyasalarla, finansal araçlarla alakalı. Çünkü problemin kaynağı oradan. Yine ikinci olarak üzerinde durulan tedbir ise "kriz yönetimi" ile ilgili. Bir defa finansal piyasalarda kriz başladığında IMF'nin ulusal ekonomilerde merkez bankalarının üstlendiği

“son çözümlerde likidite sağlayan” (lender of last resort) rolünü üstlenmesi gerektiği ifade ediliyor. Bu durumda ise IMF’yi ulusal merkez bankaları gibi ulusal politikalarda söz sahibi ve denetleyici yapmak gerekiyor ki, bu da bir dizi yeni tartışmayı gündeme getiriyor. Sonuçta hala öğrenme sürecinin başındayız ve küreselleşme sürecinin ilk gençlik problemleri ile uğraşıyoruz.

Ben de bugün bu çerçevede bakıldığında finansal piyasaların nasıl işlediğinden bahsedeceğim ve rekabet politikalarına bu çerçeveden nasıl bakmamız gerektiğini belirlemeye çalışacağım.

Finansal Piyasalar ve Rekabet: Genel Çerçeve

Tabii finansal piyasalar ve rekabet deyince, aslında her şeyi birden içerebilmek mümkün değil, en azından bugünkü konuşmada. Ama, benim kafamda rekabetle alâkalı olarak aslında iki yönü var finansal piyasaların, bir tanesi; finansal piyasalar içinde faaliyet gösteren aktörler arasında rekabet. Finansal piyasalarda rekabeti nasıl sağlayacağız? Ya da bundan ne anlamak gerekiyor. İkincisi ise, finansal piyasalar bence çok önemli bir işlev görüyor. Şirketler kesiminin, reel sektör projelerinin finansmanı, doğrudan finansal piyasalardan sağlanacak finansmana, kaynaklara bağlı. Dolayısıyla, ikinci açıdan finansal piyasalar ve rekabet dediğimizde aslında; şirketler kesiminin, elinde reel yatırım projelerini bulunduranların mümkün olduğunca eşit koşullar altında finansal piyasalardan fon temin edebilmesinin mümkün olması gerekiyor. Rekabet hukukuyla ilgili yapılan çalışmalarda bu açıdan konuya KOBİ’lerin finansmanı diye yaklaşıyor. Ben bugün daha çok, finansal piyasaların kendi içinde nasıl işlediği üzerinde durmak istiyorum.

Ama oraya geçmeden izninizle genel olarak rekabet politikasıyla ilgili de bir-iki noktanın altını çizmek istiyorum.

Genel Olarak Bakıldığında Rekabet Politikası Ne Anlama Geliyor?

Şimdi ben rekabet politikası dendiği zaman, Rekabet Kanununda yazan ilkeleri anlamıyorum. Bir ülkenin rekabet politikası dendiğinde, sonuçta idarenin ya da o günkü siyasî otoritenin o kanunu nasıl yorumlayacağı, ona nasıl yaklaşacağıyla ilgili bir çerçeveden, bir yaklaşımdan bahsediliyor. Biz iktisatçılar hep biliyoruz ki, rekabet öyle serbestleşmenin sonucu olarak kendiliğinden ortaya çıkmıyor. Üstelik farklı sektörlerin yapısal özellikleri rekabetin ve rekabete ilişkin tanımların o sektörler için farklı biçimlerde ele alınmasını gerekli kılıyor. Ayrıca gelişmekte olan ülkeler için bazı durumlarda kalkınma sürecinin hedefleri

SAK

nedeniyle rekabet ikinci planda da kalabiliyor. Bu çerçevede bakarsak, rekabet politikası rekabet ilgili yasal düzenlemelerde bulunmuyor. Tam tersine idarenin her sektör için ve zaman içinde de değişebilen dinamik bir yaklaşımı olması önem taşıyor. Bana sorarsanız, bu durumda, rekabet politikasını tasarlayan idarenin yetkinliği ön plana çıkıyor.

Farklı sektörler için zaman içinde de değişen rekabet politikası derken, aklımda yalnızca finansal piyasalar bulunmuyor. Oraya geçmeden geçenlerde sonuçlanan Microsoft davası ile ilgili bir ufak notta eklemek isterim. Pek çok iktisatçı bilgiye dayalı endüstrilerde tekelleşme eğiliminin doğal olduğunu vurguluyorlar¹. Bu konu ile ilgili olarak 10 Mayıs'ta ABD Hazine Bakanı Lawrence Summers'ın bir vurgusu var. Lawrence Summers'ta saygın bir iktisatçı. O da bu endüstrilerdeki yüksek başlangıç maliyetleri ile kolay taklit edilebilirliğin üreticilerin belli bir süre tekel olmasını haklı çıkardığına özellikle değiniyor ve “yeni ekonominin itici gücünün bu tekel gücüne sahip olma arayışı olduğunu” belirtiyor. Bir dava sonuçlanıyor. Konu, mevcut yasal çerçeveye göre başarılı bir biçimde ele alınıyor. ABD Adalet Bakanlığı bir başarı kazanıyor. Ama sonuçta ABD Adalet Bakanlığı'nın dayandığı öncüller ve rekabet politikasının yaklaşımları tartışılmaya başlanıyor. Zaman içinde değişen bir çerçeve derken özellikle bunu vurgulamakta galiba fayda var.

Finansal Piyasalar ve Piyasa Aksaklığı

Şimdi, bu çerçevede finansal piyasalara baktığımda ne gördüğümü anlatmaya çalışayım. Finansal piyasalar denildiğinde, tasarruf ve yatırım kararlarının farklı birimler tarafından alındığı bir ekonomide, bu birimler arasındaki koordinasyonu sağlayan mekanizmayı anlamamız gerekiyor. Tasarrufçular ile elinde reel sektöre yönelik yatırım projeleri olanlar bu piyasalarda karşılaşmışlaşıyorlar ve bir finansal kontrat imzalıyorlar. Dolayısıyla finansal piyasaların esas işlevi reel sektör projelerinin finansmanı oluyor. Ancak tasarrufçu ve yatırımcılar aynı malumat (enformasyon) kümesini paylaşmıyorlar gerçek dünyada. Malumat, iktisadi bireyler arasında asimetrik olarak dağılıyor. Dolayısıyla finansal piyasalar malumat eksiklikleri/aksaklıkları

¹ Bu konu için bakınız: Economides, N. (1998) “Competition and Vertical Integration in the Computing Industry” J.E.Eisenach ve T.M.Lenard (eds.) Competition, Innovation and the Role of Antitrust in the Digital Marketplace, Kluwer

ile ve aksak rekabet² ile malul bir piyasa esas olarak. Öncelikle bu durumu en baştan tespit etmek gerekiyor.

Doğrudan ve Dolaylı Finansman

Finansal piyasalarda reel sektör projelerine yönelik fon aktarımı iki yöntemle gerçekleştiriliyor. Bunlardan ilki doğrudan finansman. Burada tasarrufçu ile yatırımcı karşılıklı olarak anlaşılıyor ve ortaya tek bir finansal kontrat çıkıyor. Tedavül kabiliyetine sahip bu finansal kontrata menkul kıymet diyoruz. Bu doğrudan alışverişin gerçekleştiği piyasaya ise sermaye piyasası adını veriyoruz. Diğer yöntem ise dolaylı finansman. Burada tasarrufçu ve yatırımcı arasında bir aracı kuruluş giriyor. Aracı kuruluş piyasanın her iki tarafı ile de ayrı ayrı, birbirinden farklı unsurlar taşıyan iki finansal kontrat imzalıyor. Tasarrufçu ile imzaladığına mevduat, yatırımcı ile imzaladığına ise kredi kontratı diyoruz. Bu dolaylı fon aktarımı piyasasına da bankacılık piyasası adını veriyoruz. Aslında sigortacılığı da buraya ekleyebiliriz.

Gerek sermaye piyasaları gerekse de bankacılık piyasaları birbirinden tamamen farklı biçimlerde işliyorlar. Doğrudan finansmanda tasarrufların reel sektör projeleri arasındaki dağılımını tasarruflar kendileri yapıyorlar. Dolayısıyla malumat ihtiyaçları fazla oluyor. Dolaylı finansmanda ise aynı kaynak dağıtım kararı aracı kuruluşa düşüyor. Bu durumda tasarrufçunun malumat ihtiyacı azalırken, aracı kuruluşun riski de artıyor. Bu iki piyasa da aksaklıkları nedeniyle yoğun kamu düzenlemesine tabi oluyorlar. Bu iki piyasaya ilişkin kamu düzenlemeleri birbirlerinden farklılık içeriyorlar: Doğrudan finansmanda kamu düzenlemelerinin vurgusu tasarrufçunun doğru ve yeterli malumata sahip olması iken, dolaylı finansmanda vurgu aracı kuruluşun aldığı risklerin sınırlandırılmasına doğru kayıyor. Çünkü kaynak dağıtım kararını doğrudan aracı kuruluş kendisi riskini üstlenerek gerçekleştiriyor.

Bankacılıkta Giriş Engeli: Malumat Tekeli

Şimdi ülkemizde finansal kesimin egemen unsuru olan bankacılık kesimine dönersek, bu piyasada rekabetten ne anlamamız gerekiyor? Finansal piyasanın

² Bu konuda, Matutes C. Ve X. Vives (2000) "Imperfect Information, risk taking and regulation in banking" **European Economic Review**, 44 (www.elsevier.com/locate/econbase) ile Mishkin, F. (1996) "Understanding Financial Crises: A Developing Country Perspective" Dünya Bankası'nın Yıllık Kalkınma İktisadi Konferansı için hazırlanan tebliğ. (www.worldbank.org) bakılabilir.

esas olarak enformasyon aksaklıkları ile malul olduğunu belirttik, bu piyasada aksak rekabet olması gerektiğinin altını çizdik. Malumatın iktisadi aktörler arasında asimetrik olarak dağıldığı bir dünyada, finansal piyasalarda ne oluyor? Öncelikle bir tespit yapmak gerekiyor: Bir bankanın asıl sermayesini onun faaliyet gösterdiği dönemde biraraya getirdiği malumat oluşturuyor. Dolayısıyla bir banka sektörde ne kadar uzun zamandır faaliyet gösteriyorsa, müşterileri ile kurduğu ilişkiler vasıtasıyla, o kadar fazla malumat sermayesine sahip oluyor. Bir başka açıdan da, ne kadar uzun zamandır faaliyet gösteriyorsa, ne kadar geniş bir müşteri ağına sahipse, etrafına o kadar yüksek giriş engelleri (barriers to entry) dikmiş oluyor.

Dikkat edilirse, bu durum doğrudan malumat edinmiş olmaktan kaynaklanıyor. Dolayısıyla aksak rekabet doğrudan asimetrik malumat probleminden kaynaklanıyor. Bunun üzerine ATM'lerle sağlanan yüksek giriş (batık) maliyetlerini, varolan şube ağının sağladığı avantajları, önümüzdeki dönemde yaygınlaşacak cep-ticaretinde (m-trade) ve sanal kredi kartı uygulamasında hiç değilse başlangıçta cep telefonu lisansına sahip olan bankaların elde edeceği fırsatı hep giriş engelleri arasında saymak gerekiyor. Ancak unutmamak gerekiyor ki, zaten “malumat tekeli” nedeniyle oluşan, piyasanın yapısından kaynaklanan bir problem zaten var. Bu ek imkanlar o malumat tekeliyle yalnızca daha da arttırıyorlar.

Yalnızca “İyi” Müşteri Banka Seçebilir

Yukarıdaki tespitten yola çıkarak, bunun banka müşterileri açısından bir ikizini de ortaya koyabilmek mümkün aslında. Yatırımcı kaynak temin edebilmek için bankasını rahatlıkla değiştiremiyor. Çünkü asimetrik malumat probleminin varolduğu bir dünyada bankanın kimi fonladığını bilebilmesi, bunun için de yatırımcı hakkında malumat sahibi olması gerekiyor. Malumat toplamanın da banka açısından sabit bir maliyeti bulunuyor. Dolayısıyla bankacılıkta rekabet dediğimizde bu yatırımcıların bankadan bankaya rahatlıkla dolaşarak kaynak temin edebilmeleri anlamına gelmiyor. Bankacılıkta rekabet denildiğinde esas olarak sınırlı sayıdaki bankanın sınırlı ve “iyi” tanınan yatırımcı/müşteri kitlesi içinden seçim yapmasını anlıyoruz³. Bu nedenle KOBİ'lerin, yukarıdaki anlatıma uygun olarak, “iyi tanınmayan”, bankalar tarafından bilinmeyen şirketlerin finansman imkanları daralıyor.

³ Bu tür bir davranış biçimini Atiyas, Ersel ve Öztürk (1993) “Customer Patterns and Credit Rationing in Turkish Banks” **TCMB Araştırma Raporu**, Ankara’da rapor edilen anketin sonuçlarına göre Türkiye için de tespit etmek mümkün görünmektedir.

“Bankayı Kim Denetler?” Problemi ve Mevduat Sigortası

Bankacılık sisteminin işleyişini genel hatları ile böyle özetledikten sonra, bankacılık sektöründeki kamu düzenlemesine kısaca bakmakta fayda bulunuyor. Çünkü özel olarak bankacılık sistemi, genel olarak da finansal piyasalar yukarıda anlatılan niteliği nedeniyle en fazla kamu müdahalesine açık olan sektör niteliğinde. Banka bilançolarının pasifinden başlarsak, geleneksel bankacılık faaliyeti dediğimizde, esas olarak, bankanın mevduat adı verilen finansal kontratlar vasıtasıyla fon teminini anlıyoruz. Bankaya mevduat yatıran tasarrufçu, bankanın kendi parasını ne yaptığını takip edemiyor. Neden takip edemiyor? Yukarıda da ifade ettiğim gibi verilen kredi, bankanın ürettiği malumata dayanıyor ve bu malumatın açıklanması mümkün değil. Aksi takdirde, bankanın ticari sırlarını açıklamasını beklemek anlamına geliyor. Bunun açıklattırılması bankanın kendi ürettiği malumattan gerekli kazancı sağlayamaması ve sonuçta o malumatı üretmek için gereken sabit maliyete katlanmaması sonucunu verecek yalnızca. Ortada bir kazanç yoksa maliyet üstlenilmeyeceğine göre genel olarak ekonomideki malumat seviyesinin düşmesi, kaynak dağılımının etkinliğini yitirmesi demek böyle bir düzenleme⁴.

Dolayısıyla tasarrufçu bankanın ne kadar risk üstlenmekte olduğunu takip edebilecek bir malumat setine sahip olamıyor. Tasarrufçunun bilmeden karar almasını önlemek üzere kamu düzenlemesi devreye giriyor. Getirilen mevduat sigortası düzenlemesinin anlamı yeterli malumat setine sahip ol(a)mayan tasarrufçuyu bankalar hakkında karar vermektan alıkoymak ve ani “yanlış” kararlar vermesini engellemek aslında. Yapılan çalışmalar kapsamı ne olursa olsun mevduat sigortası sisteminin varlığının sistemin etkinliğini arttırdığını gösteriyor⁵. Ancak mevduat sigortası düzenlemesi ile birlikte, sigorta düzenlemesinin kapsamı ne olursa olsun, bankanın aldığı kaynak dağıtım kararlarının riskini kamu üstlenmiş oluyor.

Bir Risk Kontrolü Aracı Olarak Sermaye Yeterliliği Düzenlemeleri ve Diğer Kısıtlar

Kamunun, mevduat sigortası sistemi vasıtasıyla üstlendiği riski azaltabilmesi için elinde iki temel araç bulunuyor. Bunlardan biri banka bilançosunun aktifine

⁴ Microsoft davasındaki karara temel eleştiri de böyle bir noktadan kaynaklanıyor. Dikkatinizi çekmek isterim.

⁵ Matutes C. Ve X. Vives (2000) adı geçen eser.

SAK

yönelik olarak sermaye yeterliliği düzenlemeleri yapmak suretiyle üstlenilen riski bankanın ortaklarına doğru yaymak. Sermaye yeterliliği düzenlemelerinin amacı banka ortaklarının banka yönetiminin aldığı kararları denetlemesini, zarara ortak olmalarını sağlamayı amaçlıyor. Kamu açısından bakıldığında bu aynı zamanda bankanın hareket alanını daraltmak, bankanın üstlenebileceği riskleri belirlemek anlamına geliyor. İkinci olarak, yapılabilecek olan ise kamunun bankalara yönelik denetim ve gözetim faaliyetlerini etkinleştirmek. Denetim ve gözetim riski ortadan kaldırmayabilir ancak önemli ölçüde azaltabilir. Dolayısıyla yukarıda kamunun bankalara yönelik düzenlemelerinin özü bankanın alabileceği risklerin sınırlandırılmasıdır derken vurgulamaya çalıştığım husus buydu.

Faiz Oranı Rekabeti Yasaktır

Bunların ötesinde kamu düzenlemelerine genel olarak bakıldığında, altı çizilmesi gereken bir nokta daha bulunuyor. Örneğin, kamu düzenlemeleri bankalar arasında mevduat toplamak için bir faiz oranı rekabetine imkan sağlamıyor. Bu durum açık yada örtük dünyanın her ülkesinde böyle. Bunun nedeni, faiz rekabeti nedeniyle pasifte artacak kaynak maliyetlerinin bankaların kredi portföylerinin kalitesini olumsuz etkilemesi olasılığıdır. Kredi piyasasında, her bir kontratın niteliğinin birbirinden farklı olduğu, ters seçme ve ahlaki tehlike problemleri ile malul bir piyasada, tayınlama yalnızca fiyata bağlı olarak gerçekleşmiyor. Fiyatın her yükselmesi o fiyatı ödemeye razı daha fazla risk almaya istekli bir yatırımcı grubunun fonlanması anlamına geliyor. Bu nedenle bankacılık sektöründe faiz rekabeti nedeniyle yükselen kaynak maliyeti, bankanın sağladığı kredilerin maliyetini, artan kredi maliyeti ise açılan kredilerin kalitesini düşürüyor. Kamu düzenlemelerinin bankalar arasında fiyat rekabetine izin vermemesinin iktisadi nedenleri bulunuyor.

Azalan Piyasa Konsantrasyonu Artan Risk Demektir

Türkiye’de 1980’li yıllarda bir finansal liberalizasyon sürecine girdik ve bu finansal süreçte bankacılık kesimimizde bir dizi değişiklik gündeme geldi. Bu dönemde banka sayısı arttı. Ama hem mevduat hem de kredi piyasası açısından bakıldığında, piyasa konsantrasyonu önemli ölçüde düştü. Bu ne demek? Eğer üç büyük bankanın ilgili piyasalardaki pazar paylarına bakarsanız, bu payın ciddi biçimde düştüğünü tespit edebilmemiz mümkün. Örneğin, 1979 yılında kredi piyasasında üç bankanın payı yüzde 62’ymiş, 1996’da bu yüzde 36’ya düşmüş. Mevduat açısından baktığımızda piyasada, üç bankanın toplam mevduat pastası içindeki payı 1979’da yüzde 57’ymiş, 1996’da 39’a düşmüş. Toplam aktif büyüklüğü açısından bakarsanız 51’den, 34’e düşmüş.

Burada dikkati çeken gelişme şudur: Türkiye’de finansal liberalizasyon süreci içinde bankacılık kesiminde piyasa hakimiyeti zayıflamış görünmektedir. Bu durum bankacılık kesiminde rekabetin artması anlamına gelmektedir. OECD dokümanlarında, banka birleşmelerine bakılırken, bu konsantrasyon oranları dikkatle ele alınmakta ve bu oranın yükselmesi olumsuz bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.

Halbuki ilk bakışta olumlu gibi görünen bu durum bankacılık sektöründe “finansal kırılganlık” ile ilgili araştırma yapanlar açısından bir zayıflık belirtisidir. Bu gelişmeyi tespit eden bankacılık kesiminin düzenlenmesi ve denetimi ile ilgili bir kamu otoritesi çalışanının aklına hemen bankaların karlılığına bakmak gelmelidir. Çünkü pazar payı azalan, riski belli, “normal” aktivitelerden elde ettiği karlılığı azalan bankaların çok daha riskli ama yüksek getiri getiren alanlara yönelmesi beklenmelidir. Bu durum ise bankanın uzun vadeli performansını düşürecektir. Azalan karlılık banka sahipleri açısından bankanın “isim değeri”nin (franchise value) azalması, uzun vadeli olarak bakıldığında, bankanın bir firma olarak “riske atılabilirliğinin artması” anlamına gelmektedir.

Bu nedenle, ilk bakışta rekabet açısından olumlu gibi görünen bir gelişme, bankacılık sektörü açısından aslında olumlu bir haber değildir. Dolayısıyla, normal rekabet analizlerinde bu azalan piyasa konsantrasyonunu artan rekabet gibi değerlendiriyoruz aslında, ama bankacılık açısından baktığımızda azalan konsantrasyon oranı hemen finansal kırılganlık ile ilgili çalışmaları çağırıyor: “Riskliliği nasıl bankanın?; Yeni hangi aktivitelere girmiş?; Bilanço dışında aldığı riskler daha da mı artmış?” diye bakmaya başlıyoruz sonuçta. Dolayısıyla, azalan piyasa konsantrasyonu artan risk anlamına geliyor bankacılık sektörüne baktığımızda. Sektörde rekabeti sağlamaya yönelik tedbir alınırken, önümüzdeki dönemin banka birleşmeleri değerlendirilirken, bu hususun da gözden uzak tutulmamasında yarar bulunuyor.

Kamu Bankaları ve Rekabet Kısıtı

Türkiye’de bankacılık sistemi ile ilgili bir başka özellik ise, kamu mülkiyetindeki bankaların bankacılık sistemimiz içindeki görece ağırlığıdır. Kamu bankalarının sistemimizdeki konumu, bankacılık sektörünün rekabet açısından değerlendirilmesinde ek bir faktörün daha devreye girmesi anlamına gelmektedir. Kamu bankaları ile özel bankaların esas olarak bakıldığında aynı düzenlemelere, aynı maliyetlere tabi olarak faaliyet göstermeleri gerekmektedir. Ancak gerçek hayat teorideki gibi değildir. Kamu bankaları sermaye yeterliliği düzenlemelerine

SAK

tabi tutulmadan, oradan getirilen ek maliyetlere katlanmadan, sistem içinde özel bankalarla rekabet halindedirler. Açıktır ki, bu pratiğin bankacılık düzenlemesi ile hiçbir ilgisi bulunmamaktadır. Konu, rekabet hukuku açısından, daha çok devlet yardımları içerisinde değerlendirilmelidir. Devlet yardımı deyince, yalnızca birtakım maddi teşvikleri, kaynak aktarmayı değil, aynı zamanda kuralları uygulamamak yoluyla sağlanan avantajları da herhalde düşünmemiz gerekiyor diye düşünüyorum ben.

Örneğin, Avrupa Birliğinde, Alman kamu bankalarından West Deutsche Landesbank için getirilen devlet yardımını geri verme uygulaması Türkiye’de kamu bankaları pratiği çerçevesinde dikkate alınmalıdır. Kamu bankaları aynı maliyete katlanmadan özel bankalarla her alanda rekabete girişmektedirler. Bu durumu rekabet kısıtları (trade restraints) çerçevesinde değerlendirmek de fayda bulunmaktadır.

Mevduat Sigortası Uygulaması ve Rekabet Kısıtı

Kamu bankalarının bankacılık sistemimiz içindeki yeri dışında, bankacılık alanında rekabet kısıtına yol açabilecek diğer bazı uygulamaların kaynağında ise esasen kural hakimiyetinin sağlanamaması yatmaktadır. Yine rekabet kısıtı gibi düşünülebilecek aslında iki tane unsur daha var Türk bankacılık sisteminde son dönemde. Bir tanesi, ülkemizdeki mevduat sigortası uygulaması. Mevduat sigortasının mevcut uygulaması problem olan yoksa mevduat sigortasının kendisi değil.

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna (TMSF) devredilen bankaların yüksek likidite ihtiyaçlarına karşın hala suni teneffüsle yaşatılıyor olması aslında bir rekabet kısıtı gibi değerlendirilebilir. Yapılması gereken suni teneffüsü uzatmamak, yapılacak işlem neyse onu bir an önce tamamlamaktır. Aksi takdirde yüksek likidite ihtiyacı nedeniyle bu bankalar sistem içinde adı konmamış bir faiz rekabetinin kaynağı olmaktadır. Gazetelerde görülen “Artık zaman geçirilmesin” sözlerinin arkasında bu tür bir yaklaşım bulunmaktadır. Dolayısıyla sistemin içerisinde başka bir amaçla koyduğumuz mevduat sigortası uygulaması aslında bu kullanış biçimiyle amacı dışında bir rekabet kısıtı haline gelmektedir. Zaten, daha önce de vurgulandığı gibi, yeterli denetim ve gözetimin olmadığı bir ortamda, mevduat sigortası sistemi, bütünüyle bir rekabet engeli haline gelebilmektedir.

Bazı off-shore mevduat uygulamaları ve rekabet kısıtı

Yine son günlerde bankacılık sektörümüzde rekabet kısıtına verilebilecek bir başka örnek, TSMF'ye devredilen beş bankadan bazılarının “offshore” mevduat açmak yerine herhangi bir maliyete katlanmadan, muhasebe oyunları ile maliyeti düşük kaynak toplamış olmasıdır. Bazı bankaların mevduat sahiplerine, “size yurtdışında hesap açıyorum” diyerek hiçbir yükümlülük altına girmeden, hiçbir sorumluluk üstlenmeden Türkiye’de para toplamış olması aslında rekabet ortamını bozmaktadır. Peki bunlar nereden çıkıyor? Bunlar aslında kuralların iyi uygulanmıyor olmasından, denetim ve gözetimin sağlıklı yapıl(a)mamasından çıkıyor.

Toplanan paralar ortada olsa bile yapılan eylem aynı rekabet kısıtları içinde değerlendirilebilir. Piyasa mekanizması bir kurallar bütünü ise herkesin aynı kurallara tabi olması, kural dışına çıkanın daha başlangıçta cezalandırılması gerekmektedir. Sistem, yine denetim ve gözetim faaliyetlerindeki aksaklıklar nedeniyle amacına uygun olarak işleyememektedir.

Kurumsal Yapının Sağlamlığı Rekabet Politikasının Temelidir.

Buradan belki rekabet politikası için genel bir ön koşul çıkartabilmek de mümkün. Rekabet politikasından bahsedebilmek ya da böyle bir politikayı tasarlayabilmek için öncelikle kurumsal yapının sağlıklı işlemesi gerekiyor bir ülkede. Öncelikle kuralların var olması ve kural hakimiyetinin bir şekilde sağlanmış olması gerekiyor. Onlar olmadan siz ne kadar “Rekabet politikası tasarladım ve uyguluyorum” da deseniz, sonuçta rekabeti kısıtlayan birtakım uygulamalar sistemin içerisinde kendisine yer bulabiliyor. Aslında bu tür uygulamalara biz alışkınız. Eskiden karşılıksız repolar nedeniyle benzer problemleri yaşamıştık, şimdi off-shore ile ilgili yaşadık. Kural hakimiyeti ve onu sağlayacak kurumsal yapı olmadan hep yaşıyoruz ve yaşayacağız biz bu tür problemleri.

Banka Birleşmelerine Nasıl Bakılmalı?

Bu çerçevede, son dönemde üzerinde durulmakta olan banka birleşmelerine nasıl bakmak gerekmektedir? Çünkü ortada güncel bir mesele var ve Rekabet Kurumu’nun da bu süreçte bir rolü olacak.

Öncelikle küreselleşme süreci ile birlikte tüm dünyada bir birleşme ve devir alma dalgası yaşanmaktadır. Sürecin özelliklerini dikkate alan bankalar, tüm finansal hizmetleri belli bir kalitede sunabilmek için birleşmeyi tercih etmektedirler. Ancak bu birleşmeler gönüllü olarak gerçekleşmektedir. Öyle anlaşılmaktadır ki, ülkemizde önümüzdeki dönemde bu banka birleşmeleri

gündemde olacaktır. Öncelikle küreselleşme sürecinin getirdiği ortamla baş edebilmek için ülkemizde bankacılık sektöründe bir konsolidasyon gerekmektedir. 1980'li yıllarda finansal liberalizasyon süreci içinde alınan tedbirlerle finansal sistemimiz bu arada bankacılık sektörümüz büyümüştür. Ancak başka ülkelerle karşılaştırıldığında bu büyüme yeterli değildir. Bankalarımız küçük, finansal sistemimiz ufaktır. Belçika'nın, Yunanistan'ın finansal sistemlerinin üçte biri büyüklüğündedir. Bankacılık sektöründeki birleşmelere öncelikle bu çerçevede bakmak gerekmektedir. Burada yine gönüllü birleşmeler gündemde olacaktır. Ama bir de işin ikinci yüzü bulunmaktadır.

Ülkemizde önümüzdeki dönemde asıl önem taşıyacak olan “zorunlu” banka birleşmeleri olacaktır. Örneğin, “kötü” durumdaki bankalar, bugün TMSF bünyesinde olan bankalar bir biçimde daha “iyi” durumda olanlarla birleşeceklerdir. Ancak bu zorunlu birleşme sürecinin kaynağı yalnızca TMSF'deki bankalar olmayacaktır. Ülkemizde Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu, bankacılıkta temkinli yönetimle ilgili evrensel kuralları uygulamaya soktukça, mevcut bankaların sermaye ihtiyacı artacaktır. Artan sermaye ihtiyacı, bankacılık sisteminde bir konsolidasyonu kendiliğinden getirecektir. Özellikle bu tür birleşmeler gündemi belirleyecektir.

Dolayısıyla, önümüzdeki dönemde bir olgusal bir gerçek olarak bu bankaların birleşmeleri gündeme gelecek. Peki, o zaman nasıl bakmak gerekiyor? Genellikle banka birleşmelerinin rekabetle ilgili sonuçlarına ilişkin OECD bünyesinde yapılan çalışmalara bakıldığında ise iki faktör ön plana çıkarılmaktadır: Bunlardan ilki birleşen bankanın bir bütün olarak piyasa payının birleşme öncesindeki her bir bankadan daha yüksek olmasıdır. İkincisi ise, birleşme ile birlikte şirketlerde paralel bir rekabetçi olmayan davranış şansının artıyor olmasıdır. Ancak yukarıda konsantrasyon oranlarının azalmasının bankacılık sektörünün sağlıklı faaliyeti açısından ne kadar bir gösterge olabileceğine zaten değinilmiştir. Bu tür bir analiz esasında bankacılık sektörünün işleyiş biçimini, yapısını dikkate almamaktadır.

Ayrıca bu tür bir analizde toptancı olmamak gerekmektedir. Yukarıdaki tartışma esas olarak geleneksel bankacılık faaliyetleri çerçevesinde yürütülmüştür. Halbuki bankalar çok-ürün-üreten (multi-product firms) şirketlerdir. Bir banka mevduat toplayıp, kredi vermenin ötesinde de bir dizi hizmet sunmakta, finansal kontratlar pazarlamaktadır. İncelemenin yalnızca geleneksel bankacılık çerçevesinde değil, her bir alanda yaygın olarak yapılması gerekmektedir. Bu anlamda bankanın bir finansal kontrat türünü pazarlarken, diğer bir piyasadaki hakimiyetini kötüye kullanıp kullanmadığı da ayrıca ele alınması gereken bir

başka konuyu oluşturmaktadır. Bankaların müşterileri ile bir dizi hizmeti içeren “paket anlaşmalar” yaptıklarını herhalde hiç unutmamak gerekiyor.

Diğer Örnekler

Şimdi finansal piyasalar deyince bu alandaki rekabetin elbette başka yönleri de var, onlar üzerinde hiç durmadık. Onun yerine isterseniz, güncel üç örnek üzerinde duralım. Bir tanesi daha bu pazartesi günü Microsoft davasını kazandıktan sonra A.B.D. Adalet Bakanlığı, bu kez de “Visa ve Master Card” için bir anti-tröst davası açtı. Kredi kartı pazarındaki egemenliği ve pratikleri nedeniyle Visa ve Master Card suçlanıyor. Suçun kaynağını ise Visa ve Master Card’ın birlikte davranıyor olması ve bu kartları pazarlayan kurumların rakip American Express ve Discover kredi kartlarını pazarlamamaları için tedbirler alınmıyor olması oluşturuyor. Dolayısıyla finansal piyasalardaki rekabet yalnızca geleneksel bankacılık faaliyetlerinden ibaret değil. Bankacılık sektörü veya finansal piyasalardaki rekabet de yalnızca geleneksel bankacılık faaliyetleri ile sınırlı değil.

İkinci olarak, ABD’de Securities and Exchange Commission’(SEC) in, bugünlerde üzerinde durduğu, bir başka konu ise, az sayıdaki bağımsız denetim kuruluşunun görevlerini tam yapmamalarına ilişkin. Bu amaçla hazırlanan rapor SEC sitesinde bulunuyor. Bilindiği gibi bağımsız dış denetim kuruluşları inceledikleri şirketlerin hesaplarının genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygunluğuna karar veriyorlar. Bu kararları ile o şirketlerin hisse senedi ve tahvillerine yatırım yapacak olanlara, ilgili şirketin mali tablolarını incelerken nasıl davranmaları gerektiğine ilişkin bir yön veriyorlar. Ancak denetim kuruluşlarının faturasını denetlenen şirket ödüyor. SEC, bu nedenle şirketlerle denetçileri arasında kabul edilemez, mesleki standartlara uymayan ilişkiler olduğunu bildirerek soruşturmasını ve bu tartışmayı başlatmış. Açıktır ki, bazı denetim kuruluşlarının incelemelerde gerekli özeni göstermemesi ve bu nedenle tercih edilmeleri denetim şirketleri arasındaki rekabete engeller getiriyor ve yukarıda tartışılanlardan tamamen farklı yeni bir inceleme alanı açıyor

Üçüncü olarak, ülkemizde de tartışılmaya başlanan sermaye piyasalarındaki komisyonculuk (brokerage) faaliyetlerinde minimum aracılık komisyonu oranlarının kaldırılması planı da ayrıca ele alınması gereken bir konu. Bununla ilgili haberleri Sermaye Piyasası Kurulunun açıklamalarından öğreniyoruz. Bu karar ile birlikte büyük aracı kuruluşların ve bu arada bankaların küçükleri ortadan kaldırabilmesi için de bir ortam yaratılabilir. Özellikle bankalar gibi birden çok ürünü pazarlayan ve paket anlaşmalar için tek

SAK

bir fiyat isteyen kurumlar bu tür bir rekabetten elbette karlı çıkacaklardır. Bankacılık sektörü ele alınırken, bu çok ürün üreten ve tüm hizmetleri bir paket olarak pazarlamak, rekabet açısından, dikkatle ele alınmalıdır

1972’de ABD’de minimum aracılık komisyonları kaldırıldığında mesela, ABD Kongresi, SEC’den uzunca bir süre raporlar istedi. “Ne oldu aracılık piyasasında rekabet?” diye. “Küçükler siliniyorlar mı?” diye merak ettiler. Dolayısıyla bunu öyle bir kere de kaldırmıyorsunuz, olası rekabet etkilerini de düşünüyorsunuz.

Rekabet politikasının ana teması ne olacaktır?

Rekabetle ilgili olarak finansal piyasalar alanında ele alınabilecek, üstelik de güncel bir çok alan bulunuyor. Ancak başlangıçtaki temaya geri dönersek, rekabet politikasının tasarımında üzerinde durulması gereken nokta farklı sektörlerin farklı işleyiş biçimleridir. Farklı sektörlerde rekabete yüklenen anlamlar ve rekabetten beklenenler değişebilmektedir. Mesela bankacılık sektörü söz konusu olduğunda, piyasa aksaklıkları altında, rekabetin tanımının ve rekabet göstergelerinin yeniden ele alınması gerekiyor. Çünkü başka sektörler için içerdiği anlamları bankacılık sektörü için içermiyor o göstergeler sonuçta. Bu nedenle farklı değerlendirmemiz gerekiyor. Bu durum rekabet politikasının üzerine bina edileceği araştırma faaliyetlerini de ön plana çıkarmaktadır.

İşin öteki yüzü

Ancak rekabet politikasının tasarımında bunun yanısıra amaç kümesine de dikkat etmekte fayda bulunmaktadır. Ülke olarak o sektörden beklenen nedir ve mevcut kurumsal çerçevemiz istenen hedefe daha fazla rekabeti sağlayarak ulaşmak için yeterli midir? Yoksa başka bir yoldan giderek daha başarılı olma şansı bulunmakta mıdır? Rekabet iktisadı ile ilgili çalışmaları ile tüm dünyada tanınan J.J.Laffont’a başvurursak, “eğer rekabeti sağlayıcı tedbirler şirketlerin rant imkanlarını ve içsel kaynak yaratma kapasitelerini olumsuz etkiliyorsa ve finansal piyasalar etkin çalışmıyorsa, o vakit rekabet politikası şirketlerin iflas etmesine veya küçülmesine hizmet etmektedir⁶”. Politikanın tasarımında mesele bu çerçevede de ele alınmalıdır.

⁶ Laffont, J.J. (1998) “Competition, Information and Development” Dünya Bankası’nın Yıllık Kalkınma İktisadı Konferansı için hazırlanan tebliğ. (www.worldbank.org)

Bugün bir konuya hiç değinmedik. Asıl olarak finansal piyasalardaki rekabet üzerinde durduk. Ama finansal piyasaların diğer sektörlerdeki rekabet üzerine etkilerine hiç değinmedik. Yalnızca işin bir de o yönü olduğuna değinmekle yetindik.

Ama işin sektörün sağladığı hizmetlerle ilgili olan bölümünü, yani finansman imkânlarının eşit dağılmasıyla ilgili olan bölümünü de ihmal etmemek gerekiyor. Rekabet politikasının tasarımı da herhalde bunu da düşünmek gerekiyor. Rekabet sağlayıcı birtakım tedbirler aldığımızda biz belli sektörlerde, bazı firmaların elde ettiği rantları ortadan kaldırıyoruz. O rantlar, o şirketlerin aslında içsel kaynakları demek; kendi yarattıkları, yatırımlarını yaptıkları, cari faaliyetlerini sürdürdükleri kaynakları demek, bunları kötüdür diye ortadan kaldırıyoruz. Ama aynı zamanda finansal piyasalar herkese eşit şekilde muamele yapmıyorsa, finansal piyasaların sağladığı finansman imkânları kısıtlıysa ve eşit dağılmıyorsa, o zaman bizim rekabeti sağlayıcı tedbirler alıyor olmamız, aslında bazı şirketlerin işi terk etmesine neden olabilir. Çünkü belli bir kurumsal yapıyı varsayıyoruz rekabet sağlayıcı tedbirleri alırken. Bence bunun içerisinde o şirketlerin önemli girdilerinden bir tanesi olan finansmanı da dahil etmekte yarar var herhalde.

Ben isterseniz burada bırakayım. Teşekkür ederim.

SORU VE CEVAP BÖLÜMÜ

Oturum Başkanı - Sorularımızı mümkün olduğu kadar tekrar kaçınarak ve kısa sormaya dikkat edelim, ayrıca kayıtlara geçeceği için soru soranların kendilerini tanıtmaları ve hangi kurumdan olduklarını söylemelerini rica ediyorum.

Cenk GÜLERGÜN - Rekabet Uzman Yardımcısı. Konferans konusunda iki alt başlık belirlediniz. İkinci başlık, mali piyasalardaki yapılanmanın diğer pazarlardaki rekabet üzerindeki etkisi kısmına sonlarda kısaca birkaç örnekle değindiniz.

Benim sorum bu başlıkla ilgili olacak;ülkemizde büyük grupların, genellikle holding olarak adlandırılan grupların hemen hepsinin bir bankası var ve bu bankalar, bu grupları finanse ediyorlar ve bu büyük grupların kendi diğer alanlardaki rekabetinde mali kaynaklara ulaşmaları açısından bir avantaj yaratırken, diğer teşebbüslerin, yani büyük olmayan teşebbüslerin mali kaynaklara ulaşması noktasında bir ayrımcılık, bir zorluk söz konusu olabiliyor. Bu noktada diğer bazı ülkelerde olduğu gibi mali piyasalarda yer alan teşebbüslerin diğer alanlara girmesinin zorlaştırılması ya da bazı alanlara girişinin yasaklanması, mali olmayan pazarlardaki rekabetin daha sağlıklı olarak gelişmesi açısından yararlı olabilir mi? Teşekkür ediyorum.

Doç. Dr. Güven SAK - Bir başka örneğim daha vardı onu atladım arada. Demin bankaların “iyi” müşterilerinden bahsederken, bankadan bankaya

gidebilecek olan kredi müşterisinin yalnızca “iyi” şirketler olduğundan bahsetmişim.

Bu konuya aslında bizim bankacılıkla ilgili literatürde “related lending” deniyor. Bankacılıkla ilgili son Dünya Bankası heyetleri geldiği zaman, Türkiye’de bankacılık sisteminde bu ilişkili şirketlere sağlanan krediler de problemdir diye birtakım çalışmalar yürüttüler. Ama ben, Türkiye’de aslında sorunu ikiye ayırmamız gerektiğini düşünüyorum: Mesela, Akbank açısından düşünüldüğünde, Sabancı Holdingin Akbank’ın müşterisi olmaması durumunda, onu finanse edebilecek zaten pek çok başka banka var Türkiye’de. Türkiye’de yoksa yurtdışında da var. Dolayısıyla Sabancı Holding ile Akbank arasındaki kredi ilişkilerinde ciddi bir sorun yok gibi görünüyor. Bu tür bir ilişkinin öyle “tehlikeli bir ilişki” olmadığını düşünüyorum. Ama bir de ikinci grup gecekondular bankalar var ki, işte orada banka açısından da “tehlikeli bir ilişki” mevcut. Bu tehlikeli ilişki ortaya bir rekabet kısıtı da getiriyor.

Ama, bu işaret ettiğiniz problem herhalde biraz daha genel bir problem, belki onu KOBİ finansmanı çerçevesinde düşünebiliriz. Yani, piyasa tarafından çok iyi tanınmayan şirketlerin finansmanı çerçevesinde, ki bu dünyanın her tarafında bir problem. Bunun için başka mekanizmalar var. Mesela, risk sermayesi şirketleri, yatırım ortaklıkları gibi. Ama şöyle bir mekanizma dünyanın hiçbir tarafında yok, “A KOBİ misiniz, o zaman biz size devlet olarak finansman sağlayalım” gibi bir yaklaşım dünyanın hiçbir tarafında bulunmuyor. Küçük işletmelerin kesinlikle kendilerini piyasada bir şekilde kanıtlamaları gerekiyor. Destekleme mekanizmalarının bu çerçevede tasarlanması önem taşıyor. Bilmem soruya cevap oldu mu?

Oğuz KARAKOÇ - Rekabet Kurumu Uzman Yardımcısı. Türkiye’de enflasyonu düşürme politikalarının kararlılıkla uygulanmaya başlamasıyla birlikte, hemen gündeme gelen bir tartışmada bu banka sayısının Türkiye için, mevcut banka sayısının Türkiye için fazla olduğuydu. Önümüzdeki yıllarda birçok bankanın bu maliyetlerle yaşamasının imkânı olmadığını, bankaların kendi aralarında birleşme devralmaya mecbur kalacağı yorumu yapıldı ve bu yorumu ben biraz, ekonomi basını tarafından da çok direk yapıldığını düşünüyorum. Hemen böyle bir şey gündeme geldi.

Fakat siz, konuşmanızda rekabet politikalarından da bahsedebilmek için ve finansal piyasalarda kurumsal yapının kuralların tam anlamıyla uygulanmasının da gerektiğini, çok iyi düzenlenmesi gerektiğinden de bahsettiniz. Arkadaşımın da biraz önce bahsettiği gibi 1980’li sonunda, 1990’lardan beri gerek holdingler finansman sorunlarını aşmak için, gerekse de piyasalardaki

SAK

kârlardan faydalanabilmek için her holdingin bir bankası oldu. Şimdi, Türkiye'nin birçok grubunda, grubun bankaları olduğunu biliyoruz.

Size, iş adamlarımız bu birleşme, devralma sürecine çok sıcak bakıyorlar mı? Bu sizin dediğiniz gibi zorlama bir süreç ve Türkiye'de bankacılığın kurallarının finansal sistemin tam anlamıyla düzenlenmeden, kurallarının eğer bankam zarar ederse ben batırım bunu da göze alamam, diyen işadamları var mı? Bu süreç o kadar kolay yaşanacak mı, diye sormak istiyorum?

Doç. Dr. Güven SAK – Bu birkaç soru oldu. Şimdi bir önceki sorudan devam edersek, bu holding bankacılığı konusunda mesela, ben yakınlarda ilk kez geçmiş banka kanunlarını okumaya başladım gerekçeleriyle birlikte.

Bizim kanunlarımızda holding bankacılığında hep yakınıyor, bütün kanun gerekçelerinde var sonuçta, ama böyle bir olgu da 1950'den sonra Türkiye'de hep var. İlk bankalar kanununda şöyle bir yaklaşım var, aslında holding bankacılığı da oradan çıkıyor Türkiye'de bence. O dönemde, bir tek İş Bankası var, sonuçta ilk düzenleme yapılırken şöyle denmiş: “Bizde sermaye marşesi yok”, diyor kanunun gerekçesi, “dolayısıyla şirketlerin finanse edilebilmesi için bankalardan başka kaynak yok. Onun için bankaların şirketlere iştiraklerine herhangi bir limit koymuyoruz. İstedikleri kadar şirketlere, reel sektörlerde faaliyet gösteren şirketlere iştirak edebilirler”.

Böyle başlamış bir geçmişimiz var bizim. 1940'ların sonunda diğer özel holding bankalarının kurulmaya başlamasının arkasında da bu düzenlemeler var sonuçta, yani finansman sağlayacak bankadan başka mekanizma yok ülkede. Orada da bankanın yaptığı iştirakleri devlet zaten serbest bırakmış. Yani, herhangi bir kredi için birtakım koşullar, birtakım üst limitler koyuyor, ama iştiraklere koymuyor. Sonradan getirilen tedbirler var ama, çok fazla zecrî bir şekilde uygulanmamış ve Türkiye'de bütün bankalar kanunlarında holding bankacılığında yakınıyor. Ama holding bankacılığı da geliyor.

Bu Türkiye'de devletin isteğiyle ortaya çıkmış bir sonuç aslında. 1940'ların sonunda özel holdingler banka kurmaya karar veriyor bu düzenlemeden yararlanmak için. Ama zaten 1924'te bir banka kendisi holding olmaya karar vermiş. İş Bankası bir holding kurma politikasıyla bugüne kadar gelmiş olan bir banka, dolayısıyla bu bizim geçmişimizde var.

Kurumsal temellerle ilgili söylediğim, zorlama birleşmeler yorumuna geleceğim de, önce bu kurumsal temeller konusunun biraz altını çizeyim. Rekabet

politikası açısından ne anlama geliyor diye. Şimdi, bu piyasa ekonomisi dediğiniz sistem, mekanizma, kendi kendine kök salmıyor, kendi kendine gelişmiyor. Rekabette kendi kendine gelişmiyor ekonominin içerisinde, aktörlerin kendileri rekabetçi falan değiller aslında. Onlar para kazanmaya çalışıyorlar, hangi imkânla olursa olsun para kazanmaya çalışıyorlar.

Piyasa ekonomisi dediğimiz şey aslında, bir kurallar ve kurumlar bütünü. Muhasebe sisteminden başlayarak, hukuk sisteminden başlayarak her bir aracın alışverişlerde kullanılacak, konu olacak her bir aracın finansal piyasalarda ayrı ayrı tanımlanmasına kadar, kontratların bağlayıcılığının sağlanmasına kadar, mahkeme sisteminin sağlıklı işleminin sağlanmasına kadar, bunların hepsi arka arkaya geliyor sonuçta. Piyasa ekonomisi bunların hepsi bir arada olmazsa işlemiyor, Rekabet Kurulu olmazsa da işlemiyor aynı zamanda. Kurumsal temeller derken, ben bunu kastediyorum. Bütün bu yapı kurulmadan aslında sağlıklı bir rekabet politikasını tasarlamakta problemlidir, onu da biliyor olmak lâzım; çünkü sistemin o kurumsal temelleri olmadan, kendi işleyişi zaten rekabet kısıtlarını kendisi yaratıyor. Sizde içinde yer alacağınız mekanizma bir bütün olarak işlemiyor ya da sizin işlediğini varsaydığımız mekanizma düşündüğünüz gibi işlemiyor.

Bu banka konsolidasyonu meselesine gelince, ben aslında zorlama demedim. Ben yalnızca şunu söyledim: “Bazıları zorunluluktan birleşecekler” dedim. Bazı ülkelerde gönüllü olarak gerçekleşiyor olabilir bu, onlar pazarladıkları paketi güçlendirmek için, müşterilerine pazarladıkları paketi güçlendirmek için, yeni piyasalara girebilmek için bunu yapıyor olabilirler. Biz zorunlu olarak yapmak zorundayız dedim, zorunlu olarak yapmanın arkasında yatan faktörleri de ikiye ayırmıştım.

Bir tanesi çok küçükler, dışarıdan gelenlerle rekabet etmeleri gerekiyor. Dışarıdan gelenlerle, bu yabancı rekabetiyle ilgili de, müsaadenizle bir parantez açayım. Yabancı bankaların ben kendi başına piyasalarda rekabet sağlayabileceklerini zannetmiyorum. Çünkü, yabancı bankalar zaten rasyonel olmaları yapıyorlar geldikleri zaman bir ülkeye, ülke bankası nasıl çalışıyorsa onlar da öyle çalışıyorlar. Çünkü zaten ülke bankası, rasyonel olan neyse, nasıl para kazanılıyorsa o ülkede öyle para kazanıyor. Devlet tahviline yatırım yapıyorsa, onlarda devlet tahviline yatırım yapıyorlar. Yani yeni bir şey katmıyor sistemin içerisine yabancı geldiği zaman; çünkü bizimkiler de aslında rasyonel çalışıyorlar makro dengesizlik altında.

Ama şimdi, önümüzdeki dönemde şöyle olabilir: Bizim piyasamızda daha dokunulmamış olan pek çok alan var bankacılık piyasamızda. Mesela geçmişte bu alanlardan bir tanesini, kredi kartı pazarını, eğer “Citibank” 1980’lerde ABD’de bunalıma girmeseydi, yabancılara kaptıracaktık zaten. Şimdi yabancı bankalar, piyasanın daha kullanılmamış fırsatlarını daha iyi değerlendirebilecek durumda. Gerekli ‘know-how’a sahipler, ayrıca da mali olarak bizimkilerden daha güçlüler. Dolayısıyla, öncelikle, bizimkilerin böyle bir rekabete girebilmesi için güçlenmeleri gerekiyor yeni pazarlar açısından.

Ben bunu örneğin emeklilik fonları açısından düşünüyorum. Bu ülkede bir portföy yöneticiliği becerimiz yok. Büyük bir olasılıkla bu son birkaç yıldır yabancıların Türkiye’de yatırım fonu pazarlıyor olmalarının arkasındaki nedenlerden biri de bu “isme alıştırma” isteği olmalı. Bu piyasada yer edinmeye çalışıyorlar yalnızca. Girdikleri zamanda, o güçleriyle girdikleri zamanda bizim firmaların ayakta kalabilme şansı galiba fazla değil. Bu durumda, bizimkiler dışarıdan bir ortak bulmak zorundalar ya da içeride daha çok mali güç biriktirmek zorundalar. Bu ilk zorunluluk.

İkinci zorunluluk ise TMSF’deki bankaların satışı ve yeni “temkinli yönetim kuralları”ndan gelecekti. TMSF’deki bankalar açısından bakarsanız. Şimdi o bankaları almak isteği nereden gelebilir? O bankanın içini temizlerseniz, batık kredilerini alırsanız içinden bunu yapabilirsiniz. Yoksa batıklarıyla birlikte bu bankaları almak isteyen olduğunu zannetmiyorum ben. Ancak ne olacağı, elbette, sağlanacak imkânlarla bağlı. Zaten o yok daha ortada.

Bugün izlenmekte olan yeniden yapılanma programı çerçevesinde aslında, bilmediğimiz çok şey var. Mesela, bankacılık sektöründe ne yapılacağını hala bilmiyoruz. Kamunun bu yükün ne kadarını finanse etmeye razı olduğunu, bu ortadaki yükün ne kadarının kamu fonlarından karşılanacağını daha bilmiyoruz, onları bilelim ondan sonra konuşuruz.

H. Baha KARABUDAK (İstatistik ve Ekonomi İzleme Müdürü) - Teşekkür ederim. Deminki soruya cevap verirken bir noktaya değindiniz o dikkatimi çekti; ya dediniz Türkiye’deki bankalar yurtdışından kendilerine ortak bulmak zorundalar, yahut kendileri yurtiçinde sermaye biriktirmeye bakmak durumundalar.

Şimdi, yurt dışındaki birleşmelere yahut olası birleşmelere baktığımızda büyüklük hakikaten bir faktör. Çünkü, Almanya’da “Deutsche Bank ile Dresner”ın birleşmesi söz konusu olduğunda ortaya çıkacak varlık büyüklüğü

1,125 trilyon dolardı. İki, en büyük Japon bankası birleşemediler ama, birleşmeleri söz konusu olduğunda, gündeme geldiğinde ortaya çıkan büyüklük 1,2 trilyon dolardı.

Bildiğim kadarıyla Türkiye'deki en büyük özel banka Yapı Kredi, deminden beri örnek veriyorsunuz zaten ve varlık büyüklüğü itibariyle 9 milyar ile 10 milyar dolar civarında bir şey.

Şimdi, bu büyüklükler karşısında Türkiye'deki bankalar ne kadar varlık biriktirebilirler, öyle bir şansları var mı? Yoksa, dünyadaki o gelişmeye bir şekilde küçük ortak olarak eklenmek durumundalar sizce? Sağ olun.

Doç. Dr. Güven SAK - Şimdi şu varlık biriktirmekle ilgili, bir noktayı atladım galiba. Zorunlu banka birleşmesinden bahsederken, bence bankaların varlık biriktirmek, sermaye artırmak zorunda kalmalarının aslında bir nedeni daha var, zorunlu bir nedeni daha var, o da yeni gelecek olan sermaye yeterliliği düzenlemeleri, onu da ayrıntılarıyla bilmiyoruz. Ama, bir şekilde bankacılık yapmak artık daha pahalı olacak Türkiye'de, onu da bence resme eklemekte yarar var.

Şimdi büyüklükleri kıyasladığımız zaman yorumunuz doğru aslında. O boyutlarda kaynak biriktirebilmeleri Türkiye'de mümkün değil; çünkü Türkiye'de finansal piyasaların bir bütün olarak boyutları ortada zaten, dolayısıyla dışarıyla ortaklıkları beklemek lazım. Yabancı bankaların da, demin söylediğim yarım kaldı, ülke piyasalarında aslında bu malumat tekeli nedeniyle bir dezavantajları olduğunu düşünüyorum. Eğer Türkiye piyasası önemli bir piyasa olarak görülüyorsa, bununla ilgili enformasyon esas olarak, Türkiye'de bulunuyor. Reel sektör yatırımcılarıyla ilgili enformasyon esas olarak yerel bankalarda mevcutsa, bu özellikle Almanya'daki bankalarla ilgili tartışılıyor, o zaman onlarla ortaklık zorunlu hale geliyor yabancılar açısından.

Mesela, Amerikan bankaları Alman piyasalarına girip oranın orta ölçekli firmalarına kredi açamıyorlar, istedikleri halde açamıyorlar, istedikleri halde açmakta zorlanıyorlar; çünkü Alman bankaları kadar, o piyasaları, oradaki yatırımcıları, yani reel sektör yatırımcılarını tanımıyorlar sonuçta. Dolayısıyla, yabancıların gelip burada doğrudan doğruya bizimkileri ortadan silebilmesi, bu malumat tekeli nedeniyle güçmüş gibi geliyor bana. Eğer yabancılar bizim yerel piyasalarımızda bir büyüme potansiyeli görüyorlarsa, Türk ortaklar arayacaklardır.

Emel BODUR - Çankaya Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Araştırma Görevlisi. Hocam, benim sormak istediğim soru; çok ürün üreten bir firma olarak banka başlığına ilişkin.

Bir banka finans sektöründe sahip olduğu büyük ekonomik gücünü, ama dikkatinizi çekiyorum ekonomik gücünü, hakim durumunu değil. Başka bir sektörde rekabeti sınırlamak için kullanırsa ya da yaptığı işlem sonucunda bu ortaya çıkarsa ne yapacağız? Teşekkür ederim.

Doç. Dr. Güven SAK - O olabilecek bir şey zaten, onun için özellikle vurgulamaya çalıştım. Sonuçta, bankalar paket anlaşmalar yapıyorlar müşterileriyle. Paket anlaşmalar yaptıkları zamanda, güçlü oldukları bir hizmet arzından yararlanarak, başka hizmet alanlarında da kendilerine yer açabiliyorlar.

Biz evrensel bankacılık sistemini benimsemiş bir ülkeyiz. Bankalar sigorta şirketlerinin sahibi olabiliyor. Kendi şirketlerinin sigorta poliçelerini pazarlayabiliyorlar. Bu durum elbette bir bankaya ait olmayan sigorta şirketlerinin yaşam alanını daraltabiliyor.

Ondan sonra sermaye piyasalarında komisyonculuk hizmetleri olabiliyor ve bunu yapan ayrıca başka firmalar var; bu her açıdan bankalara zaten avantaj sağlayan bir şey. Mesela, aracı kurumlardan çok daha fazla imkâna sahipsiniz Türkiye'nin her tarafından borsaya emir toplamak için. Çünkü şubeniz var. Şubeniz yoksa, şimdi ATM'leriniz var. Diğerlerinin bunlarla rekabet edebilme şansları çok az. Demin minimum aracılık komisyonlarını da onun için özellikle altını çizerek vurgulamaya çalıştım.

Tamer KOSTİK - Sayıştay Denetçisi. Hocam çok teşekkür ediyorum. Biraz tarihe dönmek istiyorum, bir gün Celalettin Konya sokaklarında dolaşırken Şems'e rastlıyor, arkadaşına rastlıyor, Celalettinin kolunun altında kitaplar var, bunlar nedir diyor Şems, bunlar şu yazarın bu yazarın kitapları diye Celalettin söylüyor. Şems'de söylüyor ki, bunlar başkalarının söyledikleri sen bundan sonra artık kendin söyle, diyor. Celalettin de ondan sonra kendi söylüyor, Mevlana oluyor.

Ben buna şuradan gelmek istiyorum, birazda yüksek sesle düşünüyorum. Konunun da çok bilgisi bir insan değilim. Bir yanda küreselleşme diyoruz, dünya çapında ekonomik açıdan büyük değişiklikler yaşanıyor. Bunun; kültüre, sanata, edebiyata yansımaları olarak post-modern akımlar çıkıyor ortaya. Fakat bu

ikilemler içerisinde ben biraz insanımızı, Türkiye'yi kuşatılmış gibi hissediyorum, kendimizi kuşatılmış gibi hissediyorum, belki kukla gibi de hissediyorum.

Yani biz ne zaman bu çember içerisinde kendimiz olacağız, ne zaman kendimiz söyleyeceğiz, ne zaman böyle bir şeylere katkımız olabilecek, yüksek sesle düşünüyorum. Siz, ne dersiniz bu konuda? Teşekkür ediyorum.

Doç. Dr. Güven SAK - Şimdi neye katkımız olacağını tam anlayamadım. Ama, şöyle bakabiliriz: Kapitalizmin temel özelliği karakersiz ve amorf olması. Her şeyi içerebilmesi. Küreselleşme süreciyle beraberde dünyanın belli bir tarafında, Amerika'da nasıl yaşanıyorsa, bizlerde öyle yaşıyoruz. Aynı şekilde üretiyoruz, aynı şeyleri okuyoruz, aynı şeyleri giyiyoruz, aynı şeyleri de yiyoruz, artık öyle olmaya başladı giderek.

Şimdi bizim katkımız deyince, aslında vurgulanmaya çalışılan tedirginliğin ne kadar yaygın olduğunu, bence, Seattle'da ve daha sonra Washington'daki gösterilerle gördük zaten. Dolayısıyla tedirgin olmak da tek başınıza değilsiniz. Geniş bir tedirgin kitle var zaten bu olup bitenden, bunun getireceklerinden tedirgin olan bir kitle var.

Ama, ben şöyle düşünüyorum bu konuda, bu aslında öbür haftaların konusu ama gelin vurgulayayım: Sonuçta bu sürece aslında, bu sürecin imkânlarından yararlanabilecek bir biçimde katılabilmemiz mümkünmüş gibi geliyor bana. Mesela üniversitelerimizde, iktisat dersleri okutuyoruz. İktisat fakültesinden mezun olanlar, tıp fakültelerinden mezun olanlar, dünyanın herhangi bir tarafında yapabilecekleri bir işi öğreniyorlarsa eğer, herhangi bir yerinde çalışabilecek durumda mezun oluyorsa eğer, o zaman bir problemimiz yok. Ama öyle mezun olmuyorlarsa, o zaman işte okullarımızı düzeltmeye başlamamız gerekiyor gibi geliyor bana. Kurumsal yapımızı bu sürecin gerektirdiği donanımları sağlayacak biçimde yeniden ayarlamamız gerekiyor. Ama giderek birbirimize benzeyeceğiz artık, bu önlenemez bir süreç gibi görünüyor. Bu süreçten rahatsız olunmaması gerektiğini düşünüyorum. Tedirginliği yaratan bu süreç değil, ülkedeki kurumsal yapıların o sürecin gerektirdiği donanımı vatandaşlara tam olarak sağlayamaması galiba.

Tamer KOSTİK - ... ben konuya zaten ideolojik olarak yaklaşmadım da, daha ziyade şöyle yaklaştım: İnsani değerler açısından yaklaştım, yani şimdi dünyanın neresine gidersek gideyim, diyelim benim çocuğum Mc Donalds ile karşılaşılıyor, Cola ile karşılaşılıyor. Yani bunlar kaçınılmaz gerçekler tabii, sizin dediğiniz gibi kaçınılmaz gerçekler bunlar. Ama...

Doç. Dr. Güven SAK - Şimdi bunu çok uzun konuşabiliriz. Şöyle bir şeyle bağlayayım isterseniz: Bence bugünlerde, küreselleşmenin simgesi olarak, her yerde Mc Donalds'la karşılaşılıyor ama giderek şunlarla da karşılaşacağız artık: benzer bir insan hakları standardıyla, benzer bir demokrasi standardıyla, benzer bir işçi sağlığı, işçi hakları standardıyla, benzer bir çevre standardıyla, şimdi buna doğru gidiyoruz. Bunu insanlar doğrudan çıkarları nedeniyle böyle istiyorlar, Seattle'da gösteri yapan işçiler sonuçta, yabancı mallar buraya gelmesin diye gösteri yapıyorlardı. Ama sonuçta söyledikleri şeyin yaratacağı etki, bence olumlu bir etki, bundan rahatsız olmamak gerekir diye düşünüyorum. Ortak bir standartta, buluşacağız nihayetinde. Ve bu bizim gibi ülkeler için bir iyileştirme olacak.

Tamer KOSTİK - Ben son olarak bir-iki cümleyle bağlayayım da, uzatmayım tartışma uzun olur gerçekten. Baştan Mevlana örneğini verirken şunu demek istedim: Türkiye ne zaman böyle şeylere kendi rengini, kendi sesini katabilecek? Yani, hep bize işte IMF'den, Dünya Bankasından veya başka kuruluşlardan birtakım saptamalar, dayatmalar gelsin ki, biz öyle bir hâl alalım ki, biz rengimizi, sesimizi duyuralım. Yani bir yerde markalaşalım Türkiye olarak da veya başka konularda da ben o açıdan yaklaştım. Yani konuya diğer gösteri yapan insanlarla aynı düşüncüyü paylaştığımdan dolayı değil, onları da bir anlamda destekliyorum, onların kaygılarını paylaşıyorum ama, bu açıdan Mevlana örneğini vererek, o açıdan yaklaşmak istedim. Teşekkür ediyorum.

Gürkan OBALI - OYAK da Uzman Yardımcısı. Benim sormak istediğim şey şu: Şimdi, üniversite hayatım boyunca küreselleşmenin iyi bir şey olduğu söylendi, evet iyi bir şey, ama bu bana yansımıyor. Kişi olarak bana yansımıyor ya da Türkiye'de yaşayan insanlara yansımıyor. Yansıyabilmesi için bence ekonomik sınırların tamamen ortadan kalkması gerekiyor. O da eşittir, bütün üretim faktörlerinin serbestçe dolaşması gerekiyor. Aslında burada iki yüzlü bir tavır var bence, küreselleşmeden kasıt; sadece sermayenin serbest dolaşımı, eğer gerçek anlamda küreselleşme, ki ben buna taraftarım kişi olarak.

Küreselleşme istiyorsak, ki ben istiyorum, dünya halklarının tek bir çatı altında toplanmasını isterim. O zaman emeğin dolaşımının da serbest olması gerekiyor, ama çok çok, yani ekonomi konusunda üniversitede öğretilenlerin dışında alternatif çok fazla şeyi bilmiyorum kişi olarak, ama şunu hissediyorum: Sanıyorum ki, faktörler içerisinde emeğin serbest dolaşımı istenerek engelleniyor; çünkü günlük hayatta bunları sürekli gözlemliyorum.

Örneğin; belli bir yerde reel ücretler daha düşük olduğu için, orada üretim yapıp diğer tarafa ihracat yapmak daha kârlı oluyor. Ama, şimdi ben bir çalışan kişi olarak şunu isteme hakkına sahibim: Neden Türkiye’de işsizlik oranı çok yüksekken, benim gidip dünyanın işsizlik oranının daha düşük olduğu bir yerde çalışma hakkım engelleniyor. Bu konuda yapılması gereken nedir, bununla ilgili bir şeyler söyleyebilir misiniz? Teşekkür ederim.

Doç. Dr. Güven SAK - Vallahi bunlar önümüzdeki haftanın konuları siz yanlış zamanda gelmişsiniz, ama ne düşündüğümü söylerim tabii, zamanım var.

Ben şöyle düşünüyorum o konuda da: Bir hedef olarak söylediğim küreselleşme sonunda olacak bir şey, ona doğru gidiyoruz gibi gözüküyor en azından, ama hayat böyle çizgisel bir şekilde, sürekli iyileştirmelerle ilerlemiyor. Gerçek yaşamda böyle kıra döke gidiyoruz.

Evet, şimdi emeğin dolaşımını engelliyorlar, yakında engelleyemeyecekler yani, zaman içerisinde engellenemeyecek bunlar. Bakın Avrupa’ya doğum oranları düşüyor, nüfus yaşlanıyor. Pek yakında nitelikli elemanlar için kapılarını zaten açmak zorunda kalacaklar. Sizin gereken donanımız yoksa ortada bir problem var. O vakit de dönüp, bir an önce bu ülkede o donanımı edinme imkanını herkese eşit olarak sağlamak gerekiyor. Yakınmak yerine, somut talepleri gündeme getirmekte fayda var.

Ahmet Coşkun YILDIRIM - ODTÜ Kamu Yönetimi. Hocam, bankacılık sektöründen bahsederken, sektörün geleceğinden ve birleşmelerden, devralmalardan ve sektörün bu kadar bankayı taşıyamayacağından bahsettik Türkiye’deki pazar için ve olası yabancı rekabetten ve sektör içindeki rekabetten de bahsettik.

Peki, Türkiye’deki bankaların yurtdışı pazarlardaki durumu nasıl? Örneğin geçenlerde, daha yenice Kentbank, Arnavutluk’ta bir banka aldı ya da birleşme yoluna falan gitti.

Peki, Türk bankalarının dış pazarlardaki girişimleri ve rekabet durumları nasıl? Teşekkür ediyorum.

Doç. Dr. Güven SAK - Orada aslında çok fazla bir şey söyleyecek değilim. Bir tek yerlerini biliyorum, daha çok Türki Cumhuriyetlerde, çevremizdeler. Sanki bu şuna benziyor- bu bir ilk düşünce, sorumlu tutulmak istemem şu anda söyleyeceğimden: Amerikan bankaları ilk yaygınlaşırken dünya

SAK

çapında, Amerikalılar nerelerde daha çok iş yapıyorlarsa, ödeme sistemi ile ilgili işlemleri yapmak için oraya gidiyorlarmış, bizinkilerde öyle gidiyorlar gibi görünüyor.

Cenk GÜLERGÜN - Mali piyasaların büyüklüğü itibariyle, yerlilerin birleşerek yabancı büyüklerle rekabet edebilecek büyüklüğe ulaşamayacağı gerçeği noktasında, yabancı büyüklerin küçük ortağı olmayı da içimize sindiremiyorsak, ürün farklılaştırmasına giderek yabancı büyüklerle rekabet edebilir miyiz ve bu nasıl mümkün olur? Kulağa hoş geliyor ama, somut olarak nasıl?..

Doç. Dr. Güven SAK - Şimdi, yabancı bankaların Türkiye'ye girişini engelleyecek herhangi bir mekanizmamız yok, serbestiz zaten o konuda, isterlerse gelebiliyorlar. Sermaye piyasaları içinde bu böyle, yabancı herhangi bir aracı kuruluş Türkiye'de gelip istediği gibi çalışabilir, yasaktır diye bir engelimiz yok sonuçta.

“Biz, ne yapabiliriz?”e gelince, bu alandaki kısıtlarımızı vurgulamaya çalıştım.

Doç. Dr. Güven SAK - Hayır, neyse ben onu karıştırmışım diyeyim. Cenk Beye cevap vereyim.

Türkiye'de zaten bugünkü sorunların haricinde zaten temel bir problemimiz var; finansal piyasalarımızın boyutlarını zaten büyütme zorundayız.

Şimdi, orada da en fazla güvendiğimiz araç önümüzdeki dönem için emeklilik fonları. Emeklilik fonları sayesinde sistemdeki tasarruf hacmini bir şekilde artırmaya çalışacağız. Bu sermaye piyasalarına, hem de bankacılık kesimine de ileriye yönelik olarak bir kaynak aktarımını sağlayabilir, işsizlik sigortası fonu büyümeye başlayacak şimdi, bu yıl büyümeye başladı hatta, dolayısıyla sistemi büyütecek tedbirler zaten sistemin içinde alınmaya çalışılıyor. Onlar Baha beyin söylediği büyüklükte bankaları Türkiye'de yaratmayacaktır. Eğer söylediği de olsa, o kadar büyük olmayacaklar; çünkü finansal piyasalarımızın boyutları, onların finansal piyasalarıyla karşılaştırıldığında çok küçük. Ama bu alanlarda gerekli “kno-how”ın dışarıdan geleceğini galiba unutmamak gerekiyor.

Oğuz KARAKOÇ - Türkiye'deki bankacılığın zayıf olduğuna ve güçlendirilmesi gerektiği noktasına sizde temas ettiniz, bu konuda genelde bir mutabakat var.

Geçen yıl yapılan düzenlemelere rağmen Türkiye'nin bankacılık regülasyonu sorunu sona ermiş midir, hâlâ yapılması gereken bir şeyler var mı?

Bir diğer sorum da, konuşmanızda tasarruf mevduatı sigorta fonu kısmen ya da tamamen güvence getirmesini çok önemli bulmuyorum dediniz. Bunu neden önemli bulmuyorsunuz, bu konuyu açarsanız sevinirim.

Doç. Dr. Güven SAK - Hepsini açmak gerekiyor. Şimdi, düzenleme sorunu deyince ben ona şöyle bakıyorum aslında: Yasalarda, düzenlemelerde ne yazdığı çok fazla önemli değil, bizim geçmiş dönemde yaşadığımız şey zaten düzenlemelerden kaynaklanan bir problem değildi. Problemimiz bizim o düzenlemeleri, mevcut düzenlemeleri hayata geçiremememizle ilgili bir problemdi. Dolayısıyla, sorun bence otoritenin, bu amaçla oluşturulmuş olan kamu otoritesinin ne kadar etkin, ne kadar dikkatli bir şekilde çalışacağına bağlı.

İkincisine gelince, bu mevduat sigortası söz konusu olduğunda, genellikle şöyle tartışılıyor: Bu yüzde yüz mevduat garantisi rekabet açısından kötüdür, ahlâki tehlike yaratır sistem içerisinde diyoruz. Bzdeki çok açık bir yüzde yüz garanti, ama üstü örtük bir yüzde yüz garanti aslında dünyanın bütün ülkelerinde var. Amerika Birleşik Devletlerinde bile var.

Orada bir banka battığı zaman da, bankayı batırmamaya, biran evvel o bankayı bir başka bankayla birleştirmeye çalışıyorlar. Bizim gibi yolu uzatmadan birleştirmeye çalışıyorlar. Dolayısıyla, diğer bankanın da bu bankayı alabilmesi için uygun koşullarla, iyi şartlarla kredi sağlıyorlar alan bankaya. Mesela Amerika Birleşik Devletlerinde de bu yönteme ağırlık veriyorlar. Şimdi, bir bankayı güçlü olacağı başka bir bankayla birleştirdiğiniz zaman aslında üstü örtük olarak yüzde yüz mevduat garantisi uyguluyorsunuz zaten.

Şimdi yüzde yüz garantinin "ahlaki tehlike" etkisi yaratmamasının yöntemi iyi sermaye yeterliliği düzenlemelerinizin olması, bankanın alacağı riskleri dikkatli bir şekilde denetliyor olmanız öncelikle.

İkincisi de, bu koyduğunuz kuralları takip edecek, denetim ve gözetimini yapacak sağlıklı bir aygıtı sahip olmanız lâzım. Eğer sağlıklı bir şekilde o gözetim ve denetimi gerçekleştirebiliyorsak, o zaman mevduat garantisinin

SAK

yüzdesi o kadar önem taşıyor. Bence o “ahlaki tehlike” etkisini, bankanın davranış biçimini değiştirme ihtimalini sınırlandırıyoruz, etkili bir denetim ve gözetim sistemimiz zaten varsa ve çalışıyorsa, dolayısıyla diğeriyle bu açıdan bağlantılı diye düşünüyorum.

Ekrem KALKAN - Rekabet Uzman Yardımcısı. Son zamanlarda bir regülatör kurum olarak Türkiye’de ortaya çıkan Bankacılık Üst Kurulu olarak ben ismi kısaltarak söyleyeyim, bu kurulun kuruluş yasasında banka birleşme ve devralmalarıyla ilgili bir madde var, kendisi bu konularda yetkili kurum olarak yetkilendirilmiş, tabii bizimde Rekabet Kurulu da her türlü birleşme ve devralmalarla ilgili.

Birinci sualım; Bankalar yasasındaki bu maddenin hangi saiklerle düşünüldüğü, bir regülatör kurum olarak Bankacılık Üst Kurulunun, bankacılık alanındaki rekabet konusuna da el atacağını ya da atmayacağını düşünüp düşünmediğinizi ve dolayısıyla Rekabet Kuruluya, Bankacılık Üst Kurulu arasında bir yetki çatışmasının olup olmayacağını ve en nihayet Rekabet Kurulunun bu ilişkilerde acaba nasıl bir yerde pozisyon alması gerektiğini düşündüğümüzü sormak istiyorum. Bu ilişkilerde acaba nasıl bir yerde pozisyon alması gerektiğini düşündüğünüzü sormak istiyorum.

Doç. Dr. Güven SAK - Sonuncuyu bilmiyorum tabii, o size kalmış. Ama, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu sonuçta bankaların lisanslanmasıyla, gözetim ve denetimiyle yetkili olan kuruluş, dolayısıyla iki bankanın birleşmesi söz konusu olduğunda, yeni bir kurum ortaya çıkacağına göre, ortaya çıkan her kurumun bu piyasada varlığını BDDK lisansladığına göre, yenisinin de lisanslanmasında herhalde bir problem yok. Onun alanı farklı zaten.

Sizin alanınızla, onun alanı arasındaki örtüşme aslında bütün üst kurullarla enerji, telekomünikasyon gibi bütün o üst kurullarla ilişkilerinizde var zaten..

Bu arada Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu rekabeti sağlamaya da önem verirse ya da sizinle yakın işbirliği içinde davranıyorsa zaten, sizin ayrıca devreye girmenize gerek kalmaz, yoksa devreye girmeniz gerekir diye düşünüyorum; çünkü görev tanımı tamamen farklı, o doğrudan o sektörle ilgili, ama siz bütün rekabet engelleriyle ilgilisiniz. BDDK’nın tüm firmalar eşit şartlarda yırışıp, on temin edebiliyorlar mı? diye bir derdi yok, ama sizin olacak. Bankacılık alanındaki üstünlük nedeniyle, bir banka başka sektörlerle doğru yayılabiliyorsa, sizin alanımıza girecek bir problemle uğraşmak gerekecek. BDDK

ilgili kurumun sağlığı ile ilgilenirken, siz tüm sistemin rekabetçi yapısı ile ilgileneceksiniz.

Oturum Başkanı - Zaman kısıtından dolayı sorulara burada son veriyoruz. Hocamıza bizi aydınlattığı için tekrar teşekkür ediyoruz.

Artık hepimizin anladığı gibi gelecek haftaki konferansımız küreselleşmeyle ilgili.

Önümüzdeki Perşembe, Osman Ulagay'ın sunacağı "Küreselleşme Nereye?" konulu konferansta buluşmak üzere herkese iyi akşamlar diliyorum.